

Mukəddəs Kitab

Təwrat 39-қисим

«Malaki»

© Mukəddəs Kitab 2012

CC BY-SA 4.0

www.mukeddeskalam.com

«Uyşurqə Kalam Tərijimisi»

Təvrat 39-kisim

«Malaki»

(Malaki pəyoqəmbərnin kitabı)

(Təvrat dəwridə, Hudaning İsrailoğa boləqan əng ahirki hitabı)

Kirix söz

Pəyoqəmbər əzi

Malaki pəyoqəmbərnin kelip qıxıxi wə uning arqa kərünüxini bilməymiz. Yazmisidin karioqanda, u Yerusalemda turoqan. Uning ismi «Mening əlqim» degən mənidə. Bu ibarə uning yazmisida kərülidu, biraq pəyoqəmbər buning bilən özini əməs, baxqa birsini kərsitip beridu.

Yeziloqan waqti

Kitabning əzi bizni heqkandaq qisla yaki waqit bilən təminliməydu, biraq Malaki pəyoqəmbər kitabida kona Pars tilidiki «peha» (waliy) degən səzni ixlətkən bolup, biz uningdin kitabning Pars imperiyəsi dəwridə, yəni İsrail dəliti xu imperiyəning baxquruxi astida turoqan məzgildə, miladiyədin ilgiriki 539-313-yillar arisida yeziloqanlıqini bilimiz (miladiyədin ilgiriki 313-yili, Pars imperiyəsi grek imperiyəsi təripidin oqulitiloqan).

Kitabtin biliximizqə, bu kitab mükəddəs ibadəthana quruloqandin keyin, yəni miladiyədin ilgiriki 515-yilidin keyin yeziloqan. Kitabda eytiloqan məsililərnə Təvratning «Nəhəmiya» degən qismida eytiloqan məsililər bilən selixturoqanda, nəhayiti kəp ohxap ketidoqan yərliri bar. Xuning üqün xu hulasigə kelimizki, kitab həzriti Nəhəmiyaning Yerusalemoğa ikkinqi kətim kelixidin, yəni miladiyədin ilgiriki 433-yilidin keyin uzun ətməy yeziloqan. Kitabning yeziloqan waqtini yukirikə waqtin səl keyinrək yeziloqan degən pərazdə boləqan alimlarmu bar, ularning pərizi boyiqə kitab miladiyədin ilgiriki 400-yili ətrapida yeziloqan bolidu.

Kitabning tarihiy arqa kərünüxi

Əmdi waqit miladiyədin ilgiriki 430-yili ətrapida bolidu. İsrail həlki Babil imperiyəsigə 70 yil sürgün bolux azabini tartkanidi (miladiyədin ilgiriki 605-538-yili). Miladiyədin ilgiriki 539-yili Babil imperiyəsi Pars imperiyəsi təripidin aqduruloqan. Pars imperatori «büyük Qorəx» sürgün boləqanlaroğa wətinigə, yəni Pələstingə kaytixkə ruhsət bərdi. Həlbuki, pəkət qəklik bir kəsim adəmlərlə xundak kəlixni talliwaldi. Qəloqan kixilər Mesopotamiyidə turuwərdi. Ular xu yərninğ rahət turmuxioğa kənüp qəloqan, əslidiki dehqanqilik hayatini sodigərlikkə almacturoqan bir həlk bolup qəloqanidi. Waqtinining uzirixioğa əgixip, Yəhədiy həlki soda kəlix jəhətidə dang qikəroqanidi.

Kaytip kəlgən kixilər zor ümidlər bilən kəldi; Yəxaya, Yəreəmiya wə Əzakiyal pəyoqəmbərlər «Kutkuzoquqi-Məsih» wə Uning tilsimat samawi padixahlıki toqruluk karamət bexarətlərnə bərgənidi. Kixilərninğ «bu bexarətlər tezla əməlgə axurulamdikin» dəydoqan zor ümidliri bar idi. Biraq ular kaytip kəlgəndə, əzining əylirini, dehqanqilik məydanlirini kayta kuruxtiki jəpalıq ixlaroğa yüzlənənidi. Uning üstigə ətraptiki əllər ularoğa kəp awariqlik selip bərdi. Əsli Sulayman saləqan, 70 yil ilgiri wəyran kəlinəqan «mükəddəs ibadəthana»ning kayta kuruluxida ix baxlinix miladiyədin ilgiriki 535-yili boləqini bilən, həlk uningdin alliburun qol üzgənidi.

«Malaki»

Buning səwəbləri az əməs idi. Birinçidin, əzlirining öylirini, dehқанqılıq məydanlırını qayta kuruxmu kikiq ix əməs idi. Buningdin eoqırı xuki, ətraptiki əllər ibadəthana toqruluk: «Bu iqlar isyanning baxlinixi» degəndək oqəywət-xikayətlərnı kıləqan, imperator bu gəpkə ixinip kətkən həmdə kurulusxni dərhal tohtitix kerək degən yarlıqnı qüxürgənidi. Buni az dəp, Sulayman kuroqan əslı ibadəthanining həywisini kərgən bəzi moysipitlarning uni hərdaim əsləp: «Həzir salıdıqan bu öy əslidiki xərəplik öygə selixturoqanda həqnemigə ərziməydu» degən səzliri həlkning kəngligə soojuq su səpkənidi. Biraq Həqay wə Zəkəriya pəyoqəmbərlarning rıqəbtəndürüxi həm dadıl bexarətlərnı berixi bilən həlkning iman-etiqadi küqəytilgən bolup, ular kurulusxni qaytidin baxlıqan. Pəqət tət yerim yil iqidə binani pütküzgənidi.

Əmdi Həqay pəyoqəmbər «**Bu öyning keyinki xan-xəripı əslidikidin zor bolıdu**» degən bexarətnı bərgənidi («Həq.» 2:9). Zəkəriyamu karamət aram-hatirjəmlık elip kelıdıqan «**təhtkə olturıdıqan bir kahın**» toqruluk bexarət bərgənidi. Biraq təhminən toqsan yiloqə yekin wəqıt etüp kətkən bolsımu, bu iqlar tehi əməlgə axurulmıqanidi. Kəp adəmlərnıng kallısıda: «İsrail dərwekə «Hudaning alahıdə tallıwaloqan həlkımu?»» degəndək hərhil ikkilinixlər, guman yaki soallar pəyda bolıqanidi. Əyni wəqıttiki «İsrail» qong imperiyəning qol astidiki nəhayiti bir kikiqqınə dələt idi, halas. İbrahım pəyoqəmbərgə kəp yil ilgiri: «**Sən arkılıq dunyadiki barlıq əl-jəmətlərgə bəht ata kılınıdu**» degən wədə berilgən tursa, əmdi İsrail həzir xunqə kəp kıyinqılıqta kalamdu? Baxkıləroqə bəht-bərikət yətküzüxnı biryaqta tursun, ularning əzlirimu bəhtlik əməs idi, bəlkı japa tartıwatattı, kəmbəqəllıktə turuwatattı; qekətkə wə baxkə apətlər ularning bexioqə qüxüp turuwatattı; ularning jəmiyiti sehırgərlik, hurapiylik, zinahorluk, aldəmquilik wə adalətsizlikkə toloqanidi. İbadəthanıda kılinoqan ibadət kuruk xəkilwəzlikkə aylinip qəloqanidi. Kəp kahınlar wə Lawıylar wəzipilirini, jumlidin sunuxi kerək boləqan kurbənlıqlərnı kəzgə ilmaydıqan bolup kəlixqanidi, bundək əhwalda puqrəlarning ibadəthanioqə wə uning bəlgimilirigə boləqan hərmıtining suslixip ketixi əjəblınərlik ix əməs idi.

Malaki pəyoqəmbər dəl muxu əhwalda məydanəqə qikiq bexarətlərnı bərdi. Uning yətküzgən həwiri intayin qüxinixlik wə ammıbab idi. Huda wədə kıləqan yengi iqlar pəyda bolmıquqə, həlk Huda allıqəqan tapxuroqan iqlərnı qıng tutux kerək idi. Huda ming yil burun Musa pəyoqəmbər arkılıq tüzgən əhdə boyıqə, ularning həzirki kıyinqılıqlıri, kəmbəqəş boləqanlıqı dəl ularning Hudaning tapxuruklırını etibarəqə almaslıqı tüşpəylidin boldi. Huda ularnı bu əhdining maddiliri boyıqə əzini sinap bəkiqkə qəkirıdu — əgər ular Uning yenioqə qaytip kəlsə, U ularəqə əhdıdə wədə kılinoqan iqlərnı kılıp berıdu — U ularning kəmbəqəllık əhwalını, iqqi jedəl-majiralirini tüşitıdu. Pəyoqəmbərlərnıng bexarətliridə kəp uqrioqəndək, bu bərikət toqruluk səzligəndə, uning səzliri Hudaning həzir bərməqki boləqan bərikıtidin atlap, buningdin tehimu uluq bir bərikətkə etıdu. Xu bərikət bolsa, Kutquzoquqı-Məsihnıng dunyaoqə kəlixı bolıdu. Kitabta yənə Uning kəlixı bilən ibadəthanıda wə uningda ixləydıqan kahın-lawıylar arısıda nemə iqlərnı kılıdıqanlıqı eytilıdu. Bexarət yənə u iqlərdin tehimu yırək boləqan, Pərwərdigarning «**uluq wə dəhxətlik küni**»gə etıdu.

Malaki pəyoqəmbər bolsa, 450 yil iqidə Huda İsrailəqə əwətkən əng ahırki pəyoqəmbər boldi. Uning bexarətlirimu xu məzgil iqidə ularəqə berilgən əng ahırki wəhiy bolup qəloqanidi. Bu wəqıttin keyin dəl Malaki pəyoqəmbər əldin'ala eytkəndək, Yəhya pəyoqəmbər məydanəqə qikiq: «**Pərwərdigarning yolını təyyarlanglar**» dəp jakarlap, qəl-bayawanda pəyda boldi. Biz bu bexarət üstidə «qoxumqə səz»imizdə kəprək tohtilimiz.

Malakining səzlırını angliqıquqlar arısıdiki bir kısımlarning towa kıləqanlıqı 3-bab, 16-ayəttin kərinıdu. U bexarət bərgən bərikətlərdin birmunqisi əməlgə axuruloqan boluxı

kerək idi, bolmisa u Israil həlki tərripidin həkikiy pəyoqəmbər dəp hesablnalmaytti. Birək, əpsuski, pəkət Hudaəja sadik boləjan «kəldisi» adəmlərə kulaq saləjan ohxaydu. Israillarning kəpinqisi Malaki kəldurojan guwaḥ-təpxuruklarni keyinki üq-tət əsirdə asta-asta untup kələjan. Kəhınlar wə Lawiylar əzlirining Huda bərgən «mukəddəs kanun»ni xərhləx wə qūxəndürüxtin ibarət rolini jari kildurmidi; mukəddəs kanunning roxən yorukluğu wə bərikiti «pərisiy» həm «sadukiy» məzhəpidikilərnin adəmnı qaymukturidiojan təlimliri tərripidin ojuwalaxturulojan. Bu məzhəptikilər əzlirining «pirliri»ning təlimlirini mukəddəs kanundin üstün orunoja kəyojan bolup, mukəddəs kanun kəp puqralar üqün kətürəlməs yük bolup kələjan. Birək Malaki pəyoqəmbər **«Pərwərdigardin kərkup, Uning nami üstidə oylanəjan»** «kəldi»lar üqün Kutkuzəjuqi-Məsiḥni kütux yolini kərsitip berip, dəl xu Kutkuzəjuqi-Məsiḥning dunyaoja kəlix üqün yol təyyarliojan; bu qong ix üqün, bizgə nisbətən naməlum boləjan bu pəyoqəmbərdin qəksiz minnətdar boluximizəja toəpra kəlidu.

Malaki pəyoqəmbər bərgən bəxarətlərnin uslubi

Həzriti Malaki eytkənlirini daim əziningki əməs, bəlki Hudaning nək səzliri, dəydu. U Hudani asmanlar üstidə turup, yər-zeminnimu bəxkuridiojanlikini təkiltəydiojan «samawi kəoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar» degən nami bilən kəp qətim təswirləydu.

Hudaning Rohining kərsətmisi bilən u həlkkə «dialektik» yaki «didaktikilik» (munazirə) uslubi bilən əgitidu. Demək, u həlknin məlum bir gunəhoja tənbiḥ beridiojan bir bayanni kəlidu; bu bayan həlknı qəqitidu, ular «biz muxundaq ixni zadi kilmiduk» degəndək jawab bilən rət kəlidu; andin u bu jawabka bir yaki birkanqə misal bilən rəddiyə beridu. Bəzidə həlk yənə bir jawab beridu, u yənə jawabka rəddiyə beridu. Kitabta muxundaq «munazirə»lərdin yəttisi bar. Bu munazirilərdə, həlknin bəzi səzliri ayan kəlinidu. Birək nəkil kəltürülgən bu səzlərnin kəpinqisi ularning aozzaki səzliri əməs, bəlki kənglidə (həttə ojl-pal) oyliojan gəpliri idi — məsilən, 2-bab, 17-ayəttə, ularning: **«Rəzillik kəlojuqi Pərwərdigarning aldidə yahxidur, U ulardin hursən bolidu»** degən oyliri ayan kəlinidu. Pəyoqəmbərlərnin bir aləhidiliki, ular pəkət kəlgüsidi bəzi ixlarnı aldin'ala degəndin sirt, Amos pəyoqəmbər degəndək **«Insanoja əz oy-pikrining nemə ikənlikini ayan kəlix»** üqün Hudaning kərali bolidu («Amos» 4:13).

İzahat

Tərijimizdə biz Təwratxunaslar alimlarning tətəkliridin, bolupmu Yəhudi alim Doktor Arnold Fruhtenbaum həm Əngliyələk alim Baldwin Hənimlarning əsərliridin paydilanduk.

Məzmun: —

- (1) 1:1-1:5 — Hudaning Israiləja boləjan muḥəbbiti
- (2) 1:6-2:9 — Kəhınlarning wapəsizliqi
- (3) 2:10-16 — Həlknin wapəsizliqi
- (4) 2:17-3:6 — «əḥdə əlqisining kəlixı»
- (5) 3:7-12 — Hudaning bərikətkə təklipi
- (6) 3:13-18 — Mazək kəlojuqılar wə Hudaning «kəldi»si
- (7) 4:1-6 — «Pərwərdigarning kəni»

Malaki

«Malaki pəyojəmbər»

1 ¹ Pərwərdigardin Malakioja yükəngən wəhiy, u arkilik Israiloja kəlgən: —

Birinqi munazirə — Hudaning Israiloja bolojan muhəbbiti

² — Mən silərnı səyüp kəldim — dəydu Pərwərdigar, — birək silər: «Sən bizni kəndəkmu səyüp kəlding?» — dəysilər.

Əsaw Yakupka aka bolojan əməsmu? — dəydu Pərwərdigar, — birək Yakupni səydüm, ³ Əsawoja nəprətləndim; uning təqlirini qəl kildim, mirasini qəl-bayawandiki qılberilərgə tapxurup bərdim. ⁴ Edom: «Biz wəyran kilinduk, birək biz harabiləxkən jaylarnı kəydidin kxurup qikimiz» — desə, samawi koxunlarning Sərdari bolojan Pərwərdigar mundaq dəydu: —

— Ular kxuridu, birək Mən erüymən; həklər ularni «Rəzillikning zemini», «Pərwərdigar mənggügə oğəzəplini diojan əl» dəp ataydu. ⁵ Silərnıng kəzliringlar buni kərip: «Pərwərdigar Israil qəgrasining sirtida uluqlandı!» — dəysilər.

Ikkinqi munazirə — kahinlarning wəpasizlikı

⁶ — Oqul atisini, kul igisini hərmətləydu; əmdi Mən ata bolsam, hərmətim keni? Igə bolsam, Məndin bolojan əyminix keni? — samawi koxunlarning Sərdari bolojan Pərwərdigar silərgə xundaq dəydu, i Mening namimni kəmsitkən kahinlar!

Birək silər: «Biz nemə kılıp naminəni kəmsitiptuk?» — dəysilər.

⁷ Silər kurbangahım üstigə bulojanjan ozukni sunisilər; andin silər: «Biz nemə kılıp seni bulojap koyduk?» — dəysilər; əməliyəttə silər: «Pərwərdigarning dastihininəni tayini yoxtur» — dəysilər.

⁸ Kor malni kurbanlikka sunsanglar, bu kəbihlik əməsmu? Tokur yaki kesəl malni kurbanlikka sunsanglar, bu kəbihlik əməsmu? Həzır buni sening waliyogə sunup bək; u səndin hursən bolamdu? Sanga yüz-hatirə kılamdu? — dəydu samawi koxunlarning Sərdari bolojan Pərwərdigar.

1:1 «yükəngən wəhiy» — ibraniy tilida «massa» dəgən bir səz bilənla ipadilini. U «adəmni kərkunqə salidiyojan wəhiy» həm «pəyojəmbərnıng zimmisigə yükəngən bir wəzipə» dəgən ikki mənini əz iqiğə əlojan boluxı mumkin.

1:2 Rim. 9:13

1:3 «Yakupni səydüm, Əsawoja nəprətləndim» — «palanqini səydüm, postanqioja nəprətləndim» dəgənlik ibraniy tilida adətə «palanqini tallıwəldim, postanqini rət kildim» dəgən mənini birkədər təktləydiyojan ibarə idi.

1:4 «Ular, yəni Edomlar kxuridu, birək Mən erüymən; həklər ularni «Rəzillikning zemini», «Pərwərdigar mənggügə oğəzəplini diojan əl» dəp ataydu» — Edom həlki Israiloja hərdəim əqmənlik-adawət saklap kəlgənidi. Ahırki zamanda ularning zemini pütünlay adəmzatsız bolup, «ot-güngürt kəydüridiyojan», jinlarning makani bolidu (məsilən, «Obadiya»ni, «Yəx.» 34-babni kəring). Huda Israiloja: «Mana Edom zemini hərdəim təjawuz kılınıp, xəhərləri bügüngə kədər harabilikə turuwatidu, silərnıng əhwalınglar uların kəp əwzəl, silərdə ibadathana, xəhərlər wə aram-tinqlik bar, uların obdan sawək elinglar!» dəgəndək bolsa kərek. Edoməja təjawuz kıləjanlar Babilliklər (miladiyədin ilğiriki 587-586-yılı) wə Ərəblərnı (550-460-yılı) əz iqiğə əlojan.

1:5 «Silərnıng kəzliringlar buni kərip: «Pərwərdigar Israil qəgrasining sirtida uluqlandı!» — dəysilər» — demək, yat əllər (əyni qəqdiki butpəras həklər) Hudaning kəlgüsində Edomning üstidin həküm qıləjanlıqini kərip, dərəkə Uning tirik Huda ikənlikini etirap kılıdu.

1:6 «kahin» — mukəddəs ibadəthanida puxralar üqün məhsus kurbanlikni kəydürgüqi hədim.

1:7 «Pərwərdigarning dastihininəni tayini yoxtur» — «Pərwərdigarning dastihini»ni kəndək qüxinimiz? Mukəddəs ibadəthanida Hudaəja atəp beəjxlənojan həmmə kurbanlik wə ularəja koxulojan «axlik hədiyə» wə «xarab hədiyə» kətarliklarning həmmisi «Pərwərdigarning dastihini» dəp atəlojan. Kahinlarning bu dastihandiki bəzi kurbanliklərdin bir kimsini yeyix həkük-imtiyazi bar idi.

1:8 «Kor malni kurbanlikka sunsanglar, bu kəbihlik əməsmu? Tokur yaki kesəl malni kurbanlikka sunsanglar, bu kəbihlik əməsmu?» — Musa pəyojəmbərgə qüxürülgən kanun boyiqə, hər bir kurbanlik nuksansız boluxı kərek idi. Kor, tokur, kesəl mal buyaqta tursun, hətta kiqikkinə daq bolşimu bolmaytti («Law.» 22-babni, «Kan.», 15:19-21ni kəring).

⁹ — Əmdi, keni, silər Təngridin bizgə xəpkət kərsətkəysən dəp ətünüp bekinglar; qolunglardin muxular kəlgəndin keyin, U silərdin hərəkəndikənglarni qəbul qılamdu? — dəydu samawi qoxunlarning Sərdari boləqan Pərwərdigar.

¹⁰ — Aranglardin dərwezilarni etip qoyəqədək birsı qıqmamdu? Xundək boləqanda silər kurbangahımda bikardin-bikar ot qalap yürməyttinglar. Mening silərdin heq hursənlikim yox, — dəydu samawi qoxunlarning Sərdari boləqan Pərwərdigar, — wə qolunglardin heqkəndək «axlık hədiyə»ni qəbul qılmaymən.

Hudaning namini buləqax

¹¹ Kün qıqardin kün pataroqə Mening namim əllər arisida uluq dəp qərilidu; hər bir jayda namimoqə huxbuy selinidəqan bolidu, pak bir «axlık hədiyə» sunulidu; qünki namim əllər arisida uluq dəp qərilidu, — dəydu samawi qoxunlarning Sərdari boləqan Pərwərdigar.

¹² Bırək silər bolsanglar: «Pərwərdigarning dastihini buləqanoqan, uning mewisi, yəni ax-ozuqı nəprətlıktur» — degininglarda, silər uni haram kılisilər; ¹³ wə silər: «Mana, nemidegən awarılıqlı!» dəysilər wə Manga qərap dimioqınglarni qəkisilər, — dəydu samawi qoxunlarning Sərdari boləqan Pərwərdigar, — silər yarılanoqan, tokur həm kesəl mallarni elip kelisilər. Qurbanlık-hədiyələri xü peti elip kelisilər; Mən buni qolunglardin qəbul qılamdimən? — dəydu Pərwərdigar.

¹⁴ Bərək, padisida qoqkar turup, Rəbkə qıləqan kəsimini ada qılıx üqün buləqanoqan nərsini qurbanlık qılıdəqan əldəmqi lənətkə qalidu; qünki Mən uluq Padixəhdurmən, namim əllər arisida hərmətlinidəqan bolidu, — dəydu samawi qoxunlarning Sərdari boləqan Pərwərdigar.

2¹ — Əmdi, həy kahınlar, bu əmr-pərman silərgə qüxti: —

² Silər anglimisanglar, namimoqə xan-xəpə kəltürüxkə kəngül qoymisanglar, — dəydu samawi qoxunlarning Sərdari boləqan Pərwərdigar, — Mən aranglarəqə lənətni qüxürüp əwətimən; silərnin bərikətlirinqlərqə lənət qılımən. Bərək, Mən allıqəqan ularəqə lənət oqudum, qünki silər xəripimğə kəngül qoymidinglar. ³ Mana, Mən uruklirinqlərqə tənbiş bərimən, silərnin yüzüqlərqə pək, həytinqlərdiki pəkni sürimən; birsı silərnı xü pək bilən billə apirip taxlaydu. ⁴ Xuning bilən silər Mening silərgə bu əmrni əwətkənlikimni bilisilər, məqsət,

1:10 «Aranglardin dərwezilarni etip qoyəqədək birsı qıqmamdu?» — birsı ibadəthanining dərwezilərinı eti wətsə, kahınlar yaki baxqılar Huda əldəqə muxundək «napak qurbanlıqlar»ni heq elip kiraləymətti.

1:10 Yəx. 1:11; Yər. 6:20; Am. 5:21, 22.

1:11 «Kün qıqardin kün pataroqə Mening namim əllər arisida uluq dəp qərilidu; hər bir jayda namimoqə huxbuy selinidəqan bolidu, pak bir «axlık hədiyə» sunulidu» — «huxbuy selinidəqan bolidu» degən peilning xəkli bək ələhdə, yat əllər arisidiki bəzilər Hudaqə ibadət qıləqanda həttə «bax kahın»qə ohxax «huxbuy yandurux» imtiyazıqə erixidu, dəp puritidu. «pak bir «axlık hədiyə» sunulidu» — ibraniy tilida «pak» degən bu sız intayın ələhdə bolup, qurbanlık-hədiyələrnin «pak» (yaki bəzidə «nuksansız»)likini təsvirləydəqan ədətiki sızlərgə qəriqəndə, «tehimu pak»likni bildüridu. Demək, əllər (Yəhədiy əməslər) arisidiki bəzilər Hudaqə ibadət qıləqanda «Təwrat dəwrdikilər»din tehimu yaxhi, tehimu pak birhıl hədiyəni Hudaqə sunalaydu... Bu ixlar İnjilda xərhlidə (məsilən, «Rim.» 12:1-2).

1:13 «...Manga qərap dimioqınglarni qəkisilər» — yaki «...uningəqə qərap dimioqınglarni qəkisilər» — demək, Hudaning dastihinoqə. «silər yarılanoqan... mallarni elip kelisilər...» — «yarılanoqan ... mallar» bəlkim yirtquq həywan təripidin yarılanoqan. Bunday gəxni həttə adam yesimu bolmaytti (Təwrat, «Mis.» 22:31). Bəzi alimlar bu sız kala-qoylar «kixilər təripidin buləq-taləqda tutuwəlinəqan» degən mənədə dəp qaraydu.

1:14 «...Rəbkə qıləqan kəsimini ada qılıx üqün buləqanoqan nərsini qurbanlık qılıdəqan əldəmqi lənətkə qalidu» — Hudadin bir ixni tilaydəqan yaki Hudaqə təxəkkür eytməqı boləqan İsrailər bəzidə ələhdə bir qurbanlık qılıxqə kəsəm iqidə, bırək «Hudaqə esil malni sunimən» dəp kəsəm iqnə bu «əldəmqi» uning orniqə «napak» (qotur, deqı bar) bir malni alməxturuwətidu.

2:2 Law. 26:14; Qan. 28:15

2:3 «Mana, Mən uruklirinqlərqə tənbiş bərimən» — ibraniy tilidə uyoqur tiliqə ohxax, «uruk» degən sız həm ziraətlərnin danlırı həm adam pərzəntlərinı kərsitidu. Bəlkim bu yərdə kəsən ikki bəzlik mənədə ixtiləqən. «həytinqlərdiki pək» — həyttiki nuroqun qurbanlık qıləqan mallarning pəklirini kərsitidu. Qurbanlık qıləqan mallarning pəklirini ibadəthanidin elip qıqı sirtə köydürüwətx kahınlarınin məs'uliyəti idi (məsilən, «Mis.» 29:14, «Law.» 4:11).

Mening Lawiy bilən tüzgən əhdəmning sakliniwerixi üqündur, — dəydu samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar..

⁵ — Mening uning bilən tüzgən əhdəm həyatlik həm aram-hatirjəmlək elip kelidu; uni Məndin qorqsun dəp bularni uningəja bərdim; u Məndin qorqup namim aldida titrigənidi.

⁶ Aozidin həqiqətning təlim-tərbiyisi qüxmigən, ləwliridin nəhəklək tepilmioğan; u aramlık-hatirjəmlək həm duruslukta Mən bilən billə mangojan, nuroqun kixilərnı kəbihliktin yandurojan. ⁷ Qünki kahinning ləwliri ilim-bilimni saklıxi kerək, həklər uning aozidin Təwrat-kanunini izdixi lazim; qünki u samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigarning əlqisidur.

⁸ — Birək silər yoldin qətnəp kəttinqlar; silər nuroqun kixilər üqün Təwrat-kanunini putlikaxangoja aylanduruwəttinqlar; silər Lawiy bilən tüzülğan əhdini buzoqansilər — dəydu samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar, ⁹ — xunga Mən silərnimu pütün həlk aldida nəprətlək wə pəskax kıldim, qünki silər yollirimni tutmiojan, xundakla Təwrat-kanunini ijra kıləjanda bir tərəpkə yan baskan.

Həlkning wapaszlikı

¹⁰ — Bizdə bir ata bar əməsmu? Bizni Yaratquı pəkət birlə Təngri əməsmu? Əmdi nemixka hər birimiz öz kerindiximizəja wapaszlik kılıp, ata-bowilirimiz bilən tüzgən əhdisini buləjaymız?

¹¹ Yəhuda wapaszlik kıldı, Israilda həm Yerusalemda yirginlik bir ix sadir kılindi; qünki Yəhuda Pərwərdigar səygən mukəddəs jayini buləqap, yat bir ilahning kizini əmrigə aldi..

¹² Undək kıləquı, yəni azduruquı bolsun, azduruquı bolsun, samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigarəja «axlik hədiyə»ni elip kəlgüıı bolsun, Pərwərdigar ularni Yəqubning qədirliridin üzup taxlaydu.

¹³ Silər xuningdək xundək kılisilərki, kurbangahni kəz yaxlırı, yioja, aq-zarlar bilən kaplaysilər — qünki U kurbanlık-hədiylərgə heq karımaydiojan boldi, uningdin heq razi bolmay kəlunglardin kəbul kılmaydiojan boldi. ¹⁴ Birək silər: «nemixka?» dəp soraysilər.

— Qünki Pərwərdigar sən wə yaxlıkingda aləjan ayaling otturisida guwahqı boləjanidi; sən uningəja wapaszlik kılding, gərqə u sening həmrəhing wə sən əhdə tüzgən ayaling bolsimu. ¹⁵ Huda ər-ayalni bir kıləjan əməsmu? Xundakla, buningəja Rohini kəldurojan əməsmu? Huda nemixka ularni bir kıldı? Qünki U ulardin iqlasmən pərzənt kütkenidi. Əmdi hər biringlər öz kəlb-rohinglarəja dikəkət kilinglər, heqkaysisi yaxlikta aləjan ayalıəja wapaszlik kılmisun! ¹⁶ Qünki Mən talək kılıxka eqturmən, dəydu Israilning Hu-

2:4 «Mening Lawiy bilən tüzgən əhdəm» — «Lawiy» həzriti Yəqubning 12 oqlidin biri idi, xunga Israilning 12 kəbilisidin biri boləjan. Musa pəyoqəmbərnıng dəwrində Huda kahinlik hizmitini Lawiy kəbilisigə tapxurojan («Mis.» 32-bab, «Qəl.» 25-bab, «Kən.» 11:8-33-ayətlərnı kəring).

2:10 «Bizdə bir ata bar əməsmu?» — 10-17-ayətlərgə kəriəjanda, «ata» dəgən Hudani kərsitidu. Birək bəzi alimlar u «həzriti İbrahım»ni kərsitidu, dəp karaydu.

2:11 «yat bir ilahning kizini əmrigə aldi» — «yat (əjnəbiy) bir ilahning kızı» bu yərdə eytiləqini, qətlək bir kiz bilən toy kılıx əməs, bəlkı butkə qəkunidiojan bir kiz bilən toy kılıx.

2:13 «kurbangahni kəz yaxlırı, yioja, aq-zarlar bilən kaplaysilər» — muxu «kəz yaxlırı» Huda həlkning dua-tiləwətlirini (kurbanlıklar bularəja kəxulojan bolsimu) anglımiojandin keyin, ularning kəzidin qıkkan yax bolsa kerək. Bəzi alimlar 14-ayətkə kəriəjanda kəz yaxlırini wapaszlikka uqriojan ayallarningki, dəp karaydu (ayallar adəttə kurbangah aldida kərinəsə bolmaytti, biraq ularning azablık yaxlırı Huda aldida «kurbangahimni kaplıəjan» dəp hesablıəjan). Bu kəzkarax orunlukək boləqini bilən biz birinqi karaxta bolimiz.

2:15 «Huda ər-ayalni bir kıləjan əməsmu? Xundakla, buningəja Rohini kəldurojan əməsmu? Huda nemixka ularni bir kıldı?» — ayətning birinqi kışmining təjıimiliri hərhil. Ulardin biri: «Kimdə Rohitin (yəni, Hudaning Rohidin) azrak bar bolsıla, hərgiz undək kılmaydu». İbraniy tilida bu yərnı qüxinix təs. Bəzi alimlarmu bu ayətnı İbrahımning pərzənt kərey dəp, Həjərnı elixi Sarahka bir hil wapaszlik boləjanlıqini bildüridu, dəp qüxinidu. Birək omumiyy mənisı həmmigə ayankı, Huda wapaszlikka wə (gərqə Təwrat dəwrində Huda Musa pəyoqəmbər arkilik talək berixka ruhsət bərgən bolsimu) talək berixka eq (16-ayətnimu kəring).

dasi Pərwərdigar, — xuningdək öz tonioja zomburluk qaplasturuwaloquqioja eqmən, — dəydu samawi qoxunlarning Sərdari bolojan Pərwərdigar.

— xunga qəlb-rohinglaroja diqqət qilinglar, heqkaysinglar wapaszlik qilmanglar!.

Əhdə əlqisi kelidu - təyyar bolunglar!

¹⁷ — Silər səzliringlar bilən Pərwərdigarning səwr-təktini qoymidinglar, andin silər: «Biz nemə kilip Uning səwr-təktini qoymaptuk?» — dəysilər.

Səwr-təktini qoymiojanlikinglar bolsa dəl: «Rəzillik qiloquqi Pərwərdigarning nəziridə yaxsi-dur, U ulardin hursən bolidu»; yaki «Adalətni yürgüzgüqi Huda zadi nədidur?» — degininglərdə bolmamdu!

3¹ — Mana əmdi Mən Əz əlqimni əwətimən, u Mening aldimda yol təyyarlaydu; silər izdigən Rəb, yəni silər hursənlik dəp bilgən əhdə Əlqisi Əz ibadəthanisioja tuyuksiz kiridu; mana, U keliwatidu, — dəydu samawi qoxunlarning Sərdari bolojan Pərwərdigar..

² — Birək Uning kəlgən künidə kim qidiyalisun? U kərüngəndə kim turalisun? Qünki U tawlioquqining oti, kirqining aqartkuq xoltisidək bolidu; ³ U kümüxni tawlioquqi həm erioqdioquqidək tawlap olturidu; Lawiyning balilirini saplasturidu, ularni altun-kümüxni tawlioqandək tawlaydu; xuning bilən ular Pərwərdigaroja həqqaniylikta qilinojan qurbanlik-hədiyəni sunidu..

⁴ Andin Yəhuda həm Yerusalemining qurbanlik-hədiyiliri Pərwərdigaroja kona zamanlardikidək, ilgiriki waqitlardikidək xerin bolidu. ⁵ Mən hesab elixka silərgə yəqin kelimən; Mən sehırgərlərgə, zinahorlaroja, yalojan kəsəm iqqüqilərgə, mədikarlarıning həqqini tutuwelip bozək qiloquqilaroja, tul hotunlar həm yetim-yesirlarni harlioquqilaroja, yat adəmlərnı öz həqqidin ayriwətküqilərgə, xuningdək Məndin heq qorkmiojanlaroja tezdin əyibligüqi guwahqi bolimən, — dəydu samawi qoxunlarning Sərdari bolojan Pərwərdigar..⁶ Qünki Mənkı Pərwərdigar əzgərməsturmən; xunga silər, i Yakupning oqulliri, tügəxmigənsilər..

2:16 «mən talək kılıxka eqturmən, dəydu İsralning Hudasi Pərwərdigar, — Xuningdək öz tonioja zomburluk qaplasturuwaloquqioja eqmən» — kona zamanlarda birsi öz qapini yaki tonini məlum bir kizingin üstigə yapkan bolsa, bu hərəkət bu kioja koqdioquqi bolimən, uni əmrimgə alimən, degənni bildürətti («Rut» 3-bab, «Əz.» 16-babni kərüng). Birək muxundək ərlər ayallirioja koqdioquqi bolmayla kəlməstin, ularoja hərhil zulum-zorlukları kılatti yaki ahirida ularni talək kılatti; andin keyin (11-ayət) butpərəs kiz bilən toy kılatti.

—Baxka birhil təjrimisi: ««Qünki u öz jorisioja eq bolup, uni talək qilojan wə xundakla zorəwanlik bilən tonini yapkan» dəydu İsralning Hudasi Pərwərdigar». Bə təjrimə toqra bolsa, Təwrat dawridə Pərwərdigarning: «eqmənlük talək berixkə səwəb bolmaydu» degən həkəmini bildüridu.

3:1 «**Mana əmdi Mən Əz əlqimni əwətimən**» — ibraniy tilida «Mana, Mən! Mən Əz əlqimni əwətimən,...». «**silər izdigən Rəb, yəni silər hursənlik dəp bilgən əhdə Əlqisi Əz ibadəthanisioja tuyuksiz kiridu**» — bəzilər «yəni»ni «wə» dəp təjrimə kılıp «silər izdigən Rəb wə silər hursənlik dəp bilgən əhdə əlqisi əz ibadəthanisioja tuyuksiz kiridu» dəp təjrimə kılıdu. Ləkin undək təjrimə toqra bolsa, demək ikkinqi əlqi Rəb Əzi bolmisa, ibadəthanini kəndəkmə uning «Əz ibadəthanisi» degili bolsun?

—Alimlarıning kəpinqisining pikriqə, xundakla bizningqə, bu ayət boyiqə ikki əlqi kelidu; (1) Rəbning yolini təyyar kılıdiojan əlqi («Məning əlqim») wə (2) uningdin keyinki Rəb Əzi; Rəb yənə «Əhdə Əlqisi» dəpmə atilidu. Bu ikki əlqi, xundakla «Əhdə Əlqisi»ning mənisı toqruqluk «qoxumqə səz»imizdə tohtilimiz.

—Bu əlqining əwətilixi Hudaning həlklərnıng etikadisiz ərz-dadlirioja bolojan jawabidur. Xunga «silər izdigən» wə «silər hursənlik dəp bilgən» degənlərnı kinayilik gap dəp qüxiniximiz kerək.

3:1 Mis. 23:20-22; Yər. 31:31-34; Əz. 36:26-28; Mat. 3: 11-12; 11:10; 24:12-16; Mar. 1:2; Lükə 1:76; 7:27; Yh. 2:13-17; Yəx. 40:3; İbr. 8:6; 12:24

3:3 Ros. 6:7

3:5 «tezdin əyibligüqi guwahqi bolimən» — baxka birhil təjrimisi «məhır əyibligüqi guwahqi bolimən».

3:5 Mis. 20:7; 22:22; Qan. 24:17; Am. 2:7

3:6 «**Mənkı Pərwərdigar əzgərməsturmən**» — Huda əzgərməsə bolsa, Uning İbrahim pəyoqəmbərgə əwladliri İsral toqruqluk bolojan wədilirimu əzgərməstur. «xunga silər, i Yakupning oqulliri, tügəxmigənsilər» — baxka birhil təjrimisi: «xunga silər, i Yakup oqullirimu heq əzgərmigən».

3:6 Zəb. 33:11-12; Pand. 19:21; Yəx. 14:26, 27; 25:9; 46:10.

⁷ — Ata-bowlirirlarning künliridin tartip silər bəlgilimilirimdin qətnəp, ularni heq tutmioqansilər. Mening yenimoja kaytip kelinglar, Mən yeninglaroja kaytimən, — dəydu samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar, — birak silər: «Biz kəndakmu kaytip kelimiz?» — dəysilər. ⁸ Adəm Hudaningkini bulisa bolamdu? — Birak Manga Meningkini bulap kəldinglar. Silər yənə: «Biz kəndaksigə Sanga bulangqilik kiliwatimiz» — dəysilər. Silər «on-din bir» ülüx əxrilirlərləni həm «kətürmə hədiyyələr»ni sunəjininglarda xundak kilisilər! ⁹ Silər eqır bir lənətkə kəldinglar, qünki Manga bulangqilik kiliwatisilər — silər bu pütkül «yat əl» xundak kiliwatisilər! ¹⁰ Əmdi əyümdə axlik bolux üçün pütkül «on-din bir» ülüx əxri-ni ambaroja elip kelinglar wə xundakla Meni sinap bekınglar, — dəydu samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar — Mən asmannıng derizilirini qong eqip silərgə patkuzal-mioqudək bir bərikətni təküp beridioqanlikimni kərüp bəkmamsilər? ¹¹ Xundak boləjandila Mən silə-rni dəp yənə yalmioquqini əyibləymən, u toprikinglardiki mewiləni wəyran kılmaymən; silə-rning baq-ətizlirlərlərdiki tal üzümlər wəqitsiz təkülüp kətməydu, — dəydu samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar..

¹² — Xuning bilən barlik əllər silə-rni bəhtlik dəp ataydu, qünki yeringlar adəmmi huzurlanduridioqan bir zemin bolidu, — dəydu samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar.

Halayik yənə qarxilik kərsitidu

¹³ — Silə-rning səzlirlənglar Manga kəttik təgdi, dəydu Pərwərdigar, — birak silər yənə: «Biz sən bilən qarxilixidioqan nemə səz kilduk?» — dəysilər.

¹⁴ — Silər: «Hudaning hizmitidə bolux bihudiliktur» həm: «Uning tapxurukini qing tutuxi-miz wə samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar aldida matəm tutqan kixilərdək yürüximizning nemə paydisi?» — dəysilər, ¹⁵ həm xuningdək: «Təkəbburlə-rni bəhtlik dəp atay-miz; rəzillik kıləquqılar ronak tapidu; ular bərhək Hudani sinaydu, birak kutulup ketidu» — dəysilər.

¹⁶ Pərwərdigardin əyminidioqanlar buni anglap pat-pat bir-biri bilən mungdaxti; Pərwərdigar uni nəzirigə aldi, səz-lirini anglidi. Xuning bilən Pərwərdigarning aldida Uningdin qorqup, Uning namini seəjinoqanlar üçün əslətmə boləjan bir hatirə kitab yezildi.

¹⁷ — Bu kixilər bolsa Özümning alahidə gəhərimni yioqan künidə Meningki bolidu — dəydu samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar — wə Mən huddi adəm öz hizmitidə boləjan ooljoja iqini aqririkandək ularoja iqimni aqririmən. ¹⁸ Silər kaytip kelisilər wə həkəniylar bilən rəzillə-rni, Hudaning hizmitidə boləjanlar bilən bolmioqanlarni pərk etələysilər..

3:7 Zək. 1:3

3:8 «kətürmə hədiyyə» — muxu hil kurbanlik bir tərəptin bəzi kurbanliklərdin kəhınlar üçün ayriwətilgən bir kismini, yənə bir tərəptin Huda-ja atap beəjixioqan hərhil (məyli muqəddəs kanun bekiktən yaki ihtiyari bilən boləjan) nərsilə-rni təswirləydu.

3:9 «Silər bu pütkül «yat əl» xundak kiliwatisilər» — «yat əl» muxu yərdə Hudaning intayin kinayilik gepi. Həlk Uningoja yat bolup, butpərəs bir əlgə ohxaydu.

3:11 «mən silə-rni dəp yənə yalmioquqini əyibləymən» — «yalmioquqi» bolsa hərhil ziyanlik həxarət-haywanlarni (məsilən, qekətkini) kərsitixi mumkin.

3:13 Ayup 21:14, 15.

3:16 «Xuning bilən Pərwərdigarning aldida Uningdin qorqup, Uning namini seəjinoqanlar üçün əslətmə boləjan bir hatirə kitab yezildi» — bu kitabni kəyərdə, asmanda yaki zeminda, yaki kim yazoqanlik deyilmigən.

3:17 Mis. 19:5; Yh. 10:29; Yəx. 62:3; Fil. 4:1; 1Tes. 2:19

3:18 «Silər kaytip kelisilər» — ahirkə zamanda, Israillarning kəldisining öz zeminigə kaytip kelixi yaki olümdin tirilixini kərsitidu.

Ahirki zaman — Pərwərdigarning küni

4¹ — Qünki mana xu kün, humdandək köydürgüqi kün kelidu; hər bir təkəbburluq kılquqi həm hər bir rəzillik kılquqi pahlədək bolidu; xu kelidiqan kün ularni köydüriwetidu, — dəydu samawi qoxunlarning Sərdari bolqan Pərwərdigar, — ularqə nə yiltiz nə xah qaldur ulmaydu.² Ləkin namimdin əyminidiqan silər üqün, qanatlırida xipa-dərman elip kelidiqan, həqqaniyliqni parlitidiqan Quyax ornidin turidu; silər talaqə qikip bordaq mozaylardək kiyöjtip oynaysilər; ³ silər rəzillərni qəyləp dəssiwetisilər; ular Mən təyyarlıqan künidə tapinqlar astida kül bolidu, — dəydu samawi qoxunlarning Sərdari bolqan Pərwərdigar.

Ahirki dəwət wə bexarət

⁴ — Mən Hərəb teqida pütkül İsrail üqün qulum Musaqə buyruqan qanunni, yəni bəlgilimilər həm həkümlərni yadinglarda tutunglar..

⁵ — Mana, Pərwərdigarning uluq həm dəhxətlik küni kelixtin awwal Mən silərgə İlyas pəyqəmbərni əwətimən..⁶ U atılarning kənglini balılaqə mayil, balılarning kənglini atılaraqə mayil qilidu; undaq bolmioqanda Mən kelip yər yüzini qarəx bilən uruwetimən.

4:1 Yo. 2:10, 31; 3:15; Yəx. 2:12-22; 13:6-13; 24:23; Am. 8:9; Mat. 24:29; Ros. 2:20; Wəh. 6:12-13.

4:2 «Namimdin əyminidiqan silər üqün, qanatlırida xipa-dərman elip kelidiqan, həqqaniyliqni parlitidiqan Quyax ornidin turidu» — «qanatlırı» bəlkim «həqqaniyliqni parlitidiqan quyax»ning nurlirini kərsitidu. «həqqaniyliqni parlitidiqan Quyax» — ibraniy tilida «həqqaniyliq quyaxı» deyilidu. Məsihnı kərsitidu, əlwəttə.

4:4 Kan. 6:3

4:5 Mat. 11:14; 17:11, 12, 13; Mar. 9:11, 12, 13; Luqa 1:17; 9:30; Wəh. 11:3-12.

Koxumqə söz

Ikki əlqi (3-bab, 1-4-ayətlər) wə elip kəlgən həwərlər

«Mana əmdi Mən Öz əlqimni əwətimən, u Mening aldimda yol təyyarlaydu; silər izdigən Rəb, yəni silər hursənlik dəp bilgən əhdə Əlqisi Öz ibadəthanisiyə tuyuksız kiridu; mana, U keliwatidu, — dəydu samawi koxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar.

— Birəq Uning kəlgən künidə kim qidiyalisun? U kərüngəndə kim turalisun? Qünki U tawliəquqining oti, kirqining aqartkuq xoltisidək bolidu; U kümüxnı tawliəquqi həm eriođdiəquqidək tawlap olturidu; Lawiynıng balilirini saplaxturidu, ularni altun-kümüxnı tawliəandək tawlaydu; xuning bilən ular Pərwərdigarəja həqqaniylıktə kılinojan kurbanlıq-hədiyəni sunidu. Andin Yəhuda həm Yerusalemnıng kurbanlıq-hədiyiliri Pərwərdigarəja kona zamanlardikidək, ilgiriki waqıtlardikidək xerin bolidu».

Bu ayətlər bizgə ikki əlqini enik kərsitidu. Birinqisi bolsa «yol təyyarlıəquqi». Uning «yol təyyarlay» üqün nemə kılidiəjanlıkını muxu yərdə bayan kılınmıdi, birəq Yəxaya pəyoəmbər allıkaqan muxu zatnıng kelidiəjanlıkını aldin'ala ukturojanıdi: —

«Anglanglar, dalada birsining qaqirojan awazini!

«Pərwərdigarning yolini təyyarlanglar,

Qəl-bayawanda Hudayimiz üqün bir yolni kətürüp tüptüz kilinglar!»

(«Yəx.» 40:3).

Məsiə Əysa bu ayətni nəkil kəltürüp, «yol təyyarlıəquqi»ning Yəhya pəyoəmbər ikənlikini ukturidu: —

«Ular kətkəndə, Əysa toplanəjan adəmlərgə Yəhya toəqruluk səzləxə baxlıdi: — «Silər burun Yəhyani izdəp qəlgə barəjninglarda, zadi nemini kərgili bardinglar? Xamalda yəlpünüp turojan kəmuxnimu? Yaki esil kiyingən bir ərbabnimu? Mana, esil kiyimlərni kiygənlər han ordiliridin tepiliduəqu! Əmdi silər nemə kərgili bardinglar? Bir pəyoəmbərnimu? Durus, əmma Mən xuni silərgə eytip koyayki, Yəhya bolsa pəyoəmbərdinmu üstün turidu. Qünki muqəddəs yazmılardiki: —

«Mana, yüz aldingəja əlqimni əwətimən;

U Sening aldingda yolungni təyyarlaydu»» (Injil, «Mat.» 11:8-10).

Yəhya pəyoəmbər tuəquluxtin ilgiri pərixte Jəbrail u toəqruluk mundaq eytkən: — «U (Yəhya) Pərwərdigarning nəziridə uluə bolidu. U heqkandaq harəq-xarəb iqməslikı kerək; həttə anisıng kərsikidiki waqtidin tartıpmu Muqəddəs Rohəja tolduruləjan bolidu. U Israil həlkidin nurəjunlirini Pərwərdigar Hudasiyning yenioəja kayturidu. U Rəbning aldidə İliyas pəyoəmbərgə has boləjan roh wə küq-kudrəttə bolup, atılarning kəlbilirini balıləroəja mayil kılıp, itaətsizlərni həqqaniylarning aqılanilikigə kirgüzüp, Rəb üqün təyyarlanəjan bir həlkini hazır kılıx üqün uning aldidə mangidu» — dedi.

Əmdi «yol təyyarlıəquqi» Yəhya pəyoəmbər bolsa, u zadi kimgə yolni təyyarlaydu? Əysa Məsiə degən kim? «Malaki»diki bu ayətlərdə deyilgənki, U dəl «**silər izdigən Rəb**» həm «**əhdə Əlqisi**»din ibarəttur. İbraniy tilidə «Rəb» («ha-adon») hərdaim Hudani kərsitidu. Xunga hulasigə keliximiz kerəkki, Əysa Məsihtə Hudalıq təbiiti bar. Xunga U Injilda «Rəb Əysa Məsiə»

«Malaki»

dəp atilidu. U yənə «əhdə Əlqisi»dur. Bu əhdə «yengi əhdə»dur (Musa pəyoqəmbər arkilik tüzülən qanun bolsa «kona əhdə» deyilidu). Bu «yengi əhdə» Təwrattiki «Yərəmiya pəyoqəmbər» degən kişiminig, 31-bab, 31-34-ayətliridə kərsitilidu: —

«**Mana, xu künlər keliduki, — dəydu Pərwərdigar, — Mən Israil jəməti wə Yəhuda jəməti bilən yengi əhdə tüzimən; bu əhdə ularning ata-bowiliri bilən tüzgən əhdigə ohximaydu; xu əhdini Mən ata-bowilirini kolidin tutup Misirdin kütqüzup yetəkliginimdə ular bilən tüzgənidim; gərqə Mən ularning yoldixi boləjan bolsammu, ular Mən bilən tüzüxkən əhdəmni buzojan, — dəydu Pərwərdigar. Qünki xu künlərdin keyin, Mening Israil jəməti bilən tüzidiojan əhdəm mana xuki:**

Mən öz Təwrat-qanunlirimni ularning iqigə salimən,

Həmdə ularning kəlbəgimu yazimən.

Mən ularning ilahı bolimən,

Ular mu Mening həlkim bolidu.

Xundin baxlap həqkim öz yekinioja yaki öz kərindixioja: — «Pərwərdigarni tonung» dəp əgitip yürməydu; qünki ularning həmmisi, yəni əng kikiqidin qongiojqə Meni bilip boləjan bolidu; qünki Mən ularning kəbihləlikini kəqürimən həmdə ularning gunahını mənggügə esimdin qikiriwetimən, — dəydu Pərwərdigar».

Rəb Əysa Məsih barlıq insaniyətkə, yəni uningə hərbir «Amin!» (maqul! xundak!) degənlərgə bu əhdini eqix üqün dunyaoja kəldi. Bu əhdini U Öz kənida tüzgən: —

«**U (Məsih) xuningdək tamaqtin keyinki jamni kəlioja elip mundaq dedi:— Bu jamdiki xarab Mening silər üqün təkülidiojan kənimda boləjan yengi əhdidur**» («Lukə» 22:20)

Məsihning kəni Huda aldida gunahni yuyuoquqi birdinbir yoldur. Qədirlik oqurmən, buni tonup yəttəngizmu? Tonup yətkən bolsingiz, U kərüngən künidə, gərqə U «**tawlioquqi**» bolsimu, (Hudaəja barlıq ibadət kəloquqilarni ot bilən tawlaydu) siz qorqmaysiz, bəlki U, yəni «**həkkəniylikni qaqquqi Quyax**» «**ornidin turojanda**», intayin xadlinisiz, qünki «**Uning kənatlirida xipa-dərman bar**» (4:2).

